

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu JUDr. Jaroslava Vlašína a soudců JUDr. Milana Kamlacha a JUDr. Bohuslava Hnízдила, v právní věci žalobkyně: **J. G.**, zastoupena JUDr. Jaroslavem Dulíčkem, advokátem se sídlem Velké nám. 147, Hradec Králové, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem v Praze 5, Křížová 25, o přezkoumání rozhodnutí žalované ze dne 21. 12. 2004, č. j. X, o kasační stížnosti žalované proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. 12. 2005, č. j. 29 Cad 12/2005 - 56,

t a k t o :

Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 6. 12. 2005, č.j. 29 Cad 12/2005-56, **se zrušuje** a věc **se vrací** tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í :

Rozhodnutím ze dne 21. 12. 2004, č. j. X, zamítla žalovaná podle § 56 odst. 1 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, žádost žalobkyně o přiznání starobního důchodu. V odůvodnění rozhodnutí odkázala na osobní list důchodového zabezpečení, v němž bylo žalobkyni započteno 9 roků a 111 dní pojištění. K době pojištění (zaměstnání) od 1. 7. 1960 do 17. 9. 1991 nemohla žalovaná přihlédnout, neboť s ohledem na sdělení Okresní správy sociálního zabezpečení v Hradci králové (dále jen „OSSZ“) z 16. 12. 2004 nebyla firma žalobkyniny matky nikdy malou organizací, a tudíž nezaměstnávala jinou osobu. Podle žalované se zřejmě jednalo o rodinnou spolupráci, přičemž pojistné spolupracujícího člena rodiny prokazatelně hrazeno nebylo.

Proti tomuto rozhodnutí podala žalobkyně žalobu ke Krajskému soudu v Hradci Králové, v níž zejména namítala nedostatečnou pomoc ze strany žalované při zajišťování podkladů rozhodnutí, resp. to, že se žalovaná nezabývala její žádostí odpovědně a svědomitě. Skutečnost, že žalovaná nedisponuje potřebnými doklady o žalobkynině

zaměstnání ve firmě rodičů (holičství a kadeřnictví „V Kopečku“) v letech 1960 – 1991, zjistila žalobkyně až po vydání rozhodnutí žalované ze dne 4. 7. 2003. Žalovaná rovněž dostatečně nezohlednila persekuci charakter minulého režimu ve vztahu k danému případu. Žalobkyně připouští, že se nepodařilo prokázat její přihlášení k nemocenskému pojištění; sporným nicméně zůstává posouzení doby jejího zaměstnání u rodičů. Žalobkyně zaslala žalované písemné dokumenty v podobě čestného prohlášení, stanoviska obecního úřadu příslušného podle místa pracoviště a potvrzení dvou občanů o zaměstnání žalobkyně ve formě písemného svědectví. Pokud někdy byla žalobkyně ve stavu práce neschopných, byly jí řádně vypláceny nemocenské dávky. Podle jejího názoru se nejednalo o rodinnou spolupráci člena rodiny, za něhož by nebylo hrazeno pojistné, naopak byla řádným zaměstnancem firmy svých rodičů s řádně prováděnou dokumentací a výplatami mzdy. Podle žalobkyně se žalovaná existencí či neexistencí pracovního poměru vůbec nezabývala a ke křivdám, které způsobil předchozí zločinný komunistický režim, přidala křivdu novou. Žalovaná si sice opatřila potřebné podklady pro rozhodnutí a provedla potřebné důkazy, nicméně tyto nijak nezhodnotila, a její rozhodnutí tudíž není v souladu s obsahem správního spisu.

Krajský soud v Hradci Králové rozhodnutí žalované zrušil a věc jí vrátil k dalšímu řízení. Soud provedl důkaz písemným vyjádřením K. J., bytem H. K., M. n. 119, která dne 4. 8. 2004 potvrdila, že o žalobkyni je jí známo, že byla zaměstnána po tvrzenou dobu v kadeřnictví svých rodičů, kam svědkyně docházela jako zákaznice. Totéž potvrdila i druhá svědkyně, J. R., bytem K. F. 446, která navíc uvedla, že žalobkyni přidělovala práci její matka a její měsíční výdělek činil cca 1000 Kč. Soud dále provedl důkaz stanoviskem Magistrátu města Hradec Králové ze dne 18. 10. 2004. Z dochovaných listin, výpovědí svědků, informací bývalých spolupracovníků národních výborů v Hradci Králové, jakož i z poznatků z úřední činnosti správního orgánu podle Magistrátu vyplynulo, že pan J. R., otec žalobkyně, provozoval V kopečku 78 od r. 1939 holičskou a kadeřnickou živnost, jež byla po jeho smrti převedena na jeho manželku M. R., která ji provozovala do roku 1991. Dále je ve zmíněném stanovisku uvedeno, že žalobkyně po osmileté školní docházce nastoupila v roce 1960 jako zaměstnanec do „Holičství a kadeřnictví V kopečku 78“ v Hradci Králové, kde pracovala jako kadeřnice do ukončení živnosti v roce 1991. Dne 20. 8. 1991 bylo žalobkyni vydáno povolení k individuální podnikatelské činnosti. Magistrátu města nejsou podle tohoto přípisu známy rodinné a sociální poměry žadatelky v době od roku 1960 do roku 1991.

Po provedení uvedených důkazů si krajský soud vyžádal stanovisko OSSZ a stanovisko Magistrátu města Hradec Králové. Z vyjádření OSSZ plyne, že se v archivu OSSZ Hradec Králové nenacházejí žádné dokumenty, které by svědčily o tom, že byla založena dle tehdy platného právního řádu tzv. malá organizace, registrovaná na jméno J. R. nebo M. R., která by přihlásila nějakého zaměstnance k pojištění (tedy žalobkyni). Podle dávkových listů, jejichž úložní doba pro archivování je 50 let, žalobkyni nikdy nebyly vypláceny dávky nemocenského pojištění, což by nasvědčovalo tomu, že nikdy nevznikl pojistný poměr. V archivu OSSZ Hradec Králové tedy nebyly nalezeny žádné dokumenty, které by prokázaly tvrzení žalobkyně o existenci pracovního poměru v době od roku 1960 do roku 1990. Doklady o nemocenském či důchodovém pojištění či placení daní týkajících se žalobkyně nejsou ani v Okresním státním archivu v Hradci Králové.

Shodně se vyjádřil rovněž Magistrát města Hradce Králové v přípisu ze dne 30. 8. 2005. Podle této listiny z oslovených bývalých zaměstnanců národních výborů paní J. G. nikdo osobně nezná, resp. si na ni nepamatuje. Zároveň magistrát města ověřil dotazem u Finančního úřadu v Hradci Králové, zdali není příslušná agenda daně ze mzdy archivována s negativním výsledkem; podobně v Okresním státním archívu v Hradci Králové nejsou doklady o nemocenském či důchodovém pojištění nebo placení daní týkající se žadatelky. Jelikož se nedochovaly žádné pracovně právní doklady, vyšel Magistrát města Hradce Králové ze své evidence – tedy přihlašovacího lístku pro trvalý pobyt a z evidenčního lístku občanského průkazu. Z těchto dokumentů podle něj jednoznačně vyplývá, že žalobkyně pracovala v kadeřnictví svých rodičů jako kadeřnice v postavení zaměstnance. Povolání žalobkyně jako kadeřnice je potom uvedeno i v matričních knihách narození jejích synů.

Na základě takto zjištěného skutkového stavu dospěl krajský soud k závěru o důvodnosti podané žaloby. Podle názoru soudu je obecně známo, že v období před rokem 1989 byla soukromá živnost evidována, sledována a kontrolována do té míry, že by nemohlo přicházet v úvahu tzv. zaměstnání žalobkyně na „černo“, které by prováděl otec či poté matka žalobkyně. Dle názoru soudu je tak zcela zřejmé, že otec žalobkyně vedl kadeřnictví pod svým živnostenským listem, což ostatně potvrzuje i samo vyjádření OSSZ v Hradci Králové. Přesvědčení soudu o tom, že výpověď žalobkyně je co do existence pracovního poměru, rozsahu pracovní doby, který zakládal vztah nemocenského pojištění, a výše výdělků pravdivá, je podpořeno úředně vyplněným údajem o sociálním postavení žalobkyně v evidenčním lístku jejího občanského průkazu. Soud tak uvěřil tvrzení žalobkyně, že od roku 1961 do roku 1991 pracovala v postavení zaměstnance jako kadeřnice v živnosti kadeřnictví, holičství, V kopečku 78 v Hradci Králové.

Tento závěr je podle soudu podpořen i vyjádřením OSSZ v Hradci Králové, podle kterého nebylo dohledáno žádných dokladů o práci rodičů žalobkyně v archivech. Z toho soud dovodil, že se jednalo o tzv. soukromý sektor, jehož evidence byla vedena odděleně, a je tedy možné, že přechodem této agendy z národních výborů na správu sociálního zabezpečení mohlo dojít ke ztrátě určitých podkladů, neboť tímto způsobem „dožívaly“ malé firmy několika jednotlivců. Soud své odůvodnění uzavřel s tím, že si je vědom výjimečnosti situace žalobkyně a je proto nutné posuzovat její věc skutečně zcela individuálně a s určitým nadhledem.

Proti rozsudku krajského soudu podala žalovaná (dále jen „stěžovatelka“) kasační stížnost z důvodu vymezeného v § 103 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudního řádu správního (dále jen „s. ř. s.“), tj. z důvodu nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení. Stěžovatelka se závěrem vysloveným v napadeném rozsudku zásadně nesouhlasí. Před vydáním svého rozhodnutí provedla zcela dostatečné, vyčerpávající a úplné řízení a všechna potřebná šetření ke zjištění chybějících údajů o době zaměstnání žalobkyně. Žádným dokladem nebylo prokázáno, že by byla žalobkyně pojištěná pracovnice z titulu zaměstnaneckého pracovního poměru v soukromé firmě rodičů, a nebyl nalezen ani doklad či informace o jejím pojištění jako osoby samostatně hospodařící. Doba zaměstnání se pak prokazuje výhradně evidenčními listy důchodového zabezpečení. V případě neexistence tohoto evidenčního materiálu lze výjimečně dobu pracovního poměru doložit jinými listinnými důkazy, např. zápočtovým listem, pracovní smlouvou, pracovní knížkou, potvrzením zaměstnavatele, výjimečně svědeckými výpověďmi. Žalobkyně žádným písemným

dokladem neprokázala existenci, vznik a trvání třicetiletého pracovního poměru a ani výdělek za toto období. Nové doklady, soudem vyžádané, především sdělení Magistrátu města Hradce Králové týkající se přihlašovacího lístku pro trvalý pobyt a evidenčního lístku občanského průkazu, o které soud opřel své rozhodnutí, nelze dle stěžovatelčina názoru považovat za dostačující důkazy existence zaměstnaneckého pracovního poměru v živnosti rodičů, a to ani s přihlédnutím k výjimečnosti situace žalobkyně. Stěžovatelka je toho názoru, že krajský soud rozhodl na základě skutečností, které vůbec neprokazují doby zaměstnání (pojištění) hodnotitelné pro účely důchodového pojištění, a navrhla proto, aby Nejvyšší správní soud napadený rozsudek krajského soudu zrušil. Zároveň v kasační stížnosti požádala o přiznání odkladného účinku kasační stížnosti.

Žalobkyně se ve svém vyjádření ke kasační stížnosti odvolala na odůvodnění napadeného rozsudku s tím, že se s tímto zcela ztotožňuje.

Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 5. 2006, č. j. 6 Ads 32/2006 – 82, byl návrh stěžovatelky na přiznání odkladného účinku zamítnut.

Nejvyšší správní soud přezkoumal napadený rozsudek v rozsahu uplatněných stížních bodů a po posouzení věci dospěl k závěru, že kasační stížnost je důvodná.

Přestože Nejvyšší správní soud chápe motivaci, která vedla krajský soud k jeho rozhodnutí, je současně toho názoru, že praktickou absenci jakýchkoliv důkazů prokazujících účast žalobkyně na nemocenském pojištění, potažmo důchodovém zabezpečení přece jen nelze nahradit pouze určitým nadhledem.

Dle názoru Nejvyššího správního soudu je na místě pojednat předně o tom, jaké právní formy výdělečné činnosti připadaly vůbec v případě žalobkyně v úvahu. Žalobkyně mohla být a) spolupracujícím členem rodiny osoby samostatně hospodařící (jak se domnívá žalovaná), nebo b) pomáhajícím rodinným příslušníkem občana poskytujícího služby (varianta dosud v řízení nezmíněná), anebo také c) zaměstnancem osoby samostatně hospodařící (jak tvrdí žalobkyně). Pro každou z uvedených možností byly přitom v rozhodné době platnými právními předpisy stanoveny odlišné podmínky a různě byla upravena rovněž jejich účast na nemocenském pojištění a důchodovém zabezpečení.

Ad a) Podle § 1 vyhlášky č. 67/1957 Ú. l. (§ 98 odst. 3 vyhlášky č. 128/1975 Sb.) byly spolupracujícími členy rodiny osoby samostatně hospodařící mimo jiné děti této osoby od skončení povinné školní docházky, pokud žily s osobou samostatně hospodařící ve společné domácnosti, trvale se účastnily její výdělečné činnosti, nahrazovaly jinak nezbytnou cizí pracovní sílu a nepodléhaly pojištění již jako zaměstnanci nebo osoby samostatně hospodařící. V těchto případech byla osoba samostatně hospodařící povinna přihlásit sebe a spolupracující členy rodiny ve stanovené lhůtě k pojištění (§ 18 vyhlášky č. 67/1957 Ú. l.; § 101 vyhlášky č. 128/1975 Sb.) a platit za tyto osoby pojistné příslušnému národnímu výboru (§ 20 vyhlášky č. 67/1957 Ú. l.; § 113 vyhlášky č. 128/1975 Sb.). Dávka důchodového pojištění pak náležela, byly-li splněny podmínky pro nárok a „*bylo-li zapláceno pojistné za celou dobu trvání pojištění*“ (§ 103 vyhlášky č. 128/1975 Sb.).

Ad b) Zásady pro poskytování některých služeb a oprav občany na základě povolení národního výboru č. 20/1965 Sb. pak umožňovaly, aby v místech určených okresním národním výborem, kde poskytování služeb podle potřeb obyvatelstva nemohla účelně a hospodárně zajistit socialistická organizace, mohly služby poskytovat jednotliví občané na základě povolení místního národního výboru uděleného jim na jejich žádost (čl. 1). Povolení bylo možno udělit k poskytování drobných řemeslných prací a oprav, přičemž drobnými řemeslnými pracemi byly myšleny zejména práce krejčovské, obuvnické, zámečnické, truhlářské, klempířské, zednické a pokrývačské, malování bytů apod. U osobních služeb šlo např. o holičství a kadeřnictví, praní, žehlení, mandlování a opravy prádla, obstarávání úklidu a hlídací službu (čl. 2). Povolení bylo možno vydat pouze ženám z domácnosti, důchodcům, osobám se změněnou pracovní schopností a pracovníkům, kteří chtěli služby poskytovat vedle svého hlavního zaměstnání, byli starší než 18 let, prokázali kvalifikaci potřebnou pro příslušnou činnost a bydleli v obvodu místního národního výboru. Tyto osoby byly účastny pouze důchodového zabezpečení, a to za obdobných podmínek a ve stejném rozsahu jako pracovníci na dohodu o pracovní činnosti (§ 13 vyhlášky č. 21/1965 Sb.). Na jednu stranu tak sice odváděly daň z příjmů (obdobně jako osoby samostatně hospodařící), současně však byly jakýmsi quasi-zaměstnanci, vůči kterým postavení zaměstnavatele suploval a sociální zabezpečení prováděl místní národní výbor.

Ad c) Žalobkyně nakonec mohla být i zaměstnankyní svého otce na základě pracovní smlouvy, neboť ani vznik pracovního poměru mezi příbuznými právní řád nevylučoval. Stanovil však pro něj poněkud striktnější a ve svém důsledku tudíž značně omezující podmínky: *„Uzavření pracovního poměru mezi příbuznými je výjimečné... Při posuzování těchto případů se proto vždy pečlivě zkoumá, zda skutečně jde o pracovní poměr se všemi náležitostmi. Nestačí proto předložení pracovní smlouvy, protože rozhodující je, zda činnost má po obsahové stránce všechny znaky pracovního poměru, zda formální stránka věci je ve shodě se skutečností.... Proto se zkoumají některé další skutečnosti, které jinak při uzavírání pracovního poměru k socialistické organizaci není třeba zjišťovat a prokazovat. Konkrétně se zjišťuje, zda práce blízkého příbuzného je nutná... Zkoumá se dále i to, zda zaměstnávající strana je schopna plnit povinnosti zaměstnavatele, včetně povinnosti platit mzdu, daň ze mzdy a pojistné nemocenského pojištění... Dále se ověřuje i výše dohodnuté mzdy v tom směru, zda je úměrná vykonávané činnosti.“* („Nemocenské pojištění pracovníků“; Karel Kalina a kol.; nakl. Práce, Praha 1984, ISBN 24-095-84, s. 20, 21)

Jak vidno, možnost účasti žalobkyně na důchodovém zabezpečení bylo v rozhodnou dobu vícero, navíc v různých obdobích sporných třiceti let mohlo docházet k různým změnám či přestupům v pojištění. Při nástupu do zaměstnání (dokud žila ve společné domácnosti s rodiči) mohla být žalobkyně spolupracujícím členem rodiny, po roce 1965 se mohl otec žalobkyně (pokud byl osobou se změněnou pracovní schopností) stát občanem poskytujícím služby, čímž by se žalobkyně ocitla v postavení pomáhajícího rodinného příslušníka.

Důkazy, které měla stěžovatelka, resp. soud k dispozici, pak sice potvrzují, že žalobkyně byla v rozhodné době výdělečně činná, při nejlepší vůli z nich ovšem nelze dovodit, v jaké z výše popsanych forem tuto činnost vykonávala. Pokud by se našel byt jediný listinný důkaz potvrzující tvrzení žalobkyně o pracovním poměru, případně o přestupu otce žalobkyně z pojištění osoby samostatně hospodařící na zabezpečení občana

poskytujícího služby, bylo by podle názoru Nejvyššího správního soudu možné účast žalobkyně na důchodovém zabezpečení presumovat a podle obsahu takové listiny minimálně část sporné doby pojištění započíst. Ve třetím případě, tj. byla-li žalobkyně spolupracujícím členem rodiny, by nakonec bylo důkazní postavení žalobkyně nejsvízelnější, neboť vedle skutečnosti, že byla takto výdělečně činná, by bylo nutno prokázat i řádně zaplacené pojistné. Jediný závěr, který lze na pokladě výše uvedených úvah učinit, je ten, že pokud se otec žalobkyně stal občanem poskytujícím služby, byla varianta pracovního poměru vyloučena, neboť ve vztahu k národnímu výboru jako quasi-zaměstnavateli by byli otec žalobkyně i žalobkyně sama ve stejném, rovnocenném postavení.

Vše, co bylo uvedeno výše, ovšem není dostatečně doloženo listinnými důkazy, které by mohly být podkladem jakéhokoli pro žalobkyni příznivého rozhodnutí. Tvrzení žalobkyně o vzniku pracovního poměru s jejím otcem, a posléze matkou, se pak přes veškerou snahu stěžovatelky a Magistrátu města Hradce Králové (srov. výše citovaný přípis MMHK ze dne 30. 8. 2005) nepodařilo žádným relevantním důkazem podepřít. Nejvyšší správní soud je proto toho názoru, že za dané důkazní situace rozhodla stěžovatelka správně a důvod kasační stížnosti ve smyslu § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. je tudíž naplněn. Proto rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. V něm je krajský soud vázán názorem vysloveným v tomto rozsudku (§ 110 odst. 3 s. ř. s.). V novém řízení rozhodne rovněž o nákladech řízení o kasační stížnosti (§ 110 odst. 2 s. ř. s.).

Poučení: Proti tomuto rozsudku **nejsou** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 16. září 2008

JUDr. Jaroslav Vlašín
předseda senátu